

**До Спеціалізованої вченої ради ДФ 70.895.025
у Хмельницькому університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова
29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8**

ВІДГУК

**офіційного опонента - доктора юридичних наук, професора
Легези Юлії Олександрівни
на дисертацію Коломійчука В'ячеслава Олеговича
"Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в
Україні", подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 – Право**

Ступінь актуальності обраної теми дисертації. Наприкінці минулого століття на території нашої держави з'явилося таке негативне явище як рейдерство. Протягом наступних п'ятнадцяти років воно набуло свого розквіту і створило значну загрозу засадам права власності, добросовісної конкуренції, свободи підприємницької діяльності тощо.

Ситуація мала бути виправлена посиленою увагою державних та правоохоронних органів до проблеми рейдерства, починаючи з 2006 року, появою у 2013 році нових "антирейдерських" статей КК України (ст. 205-1 та 206-2), а також удосконаленням у 2016 році існуючих норм (зокрема, доповнення ст. 206 КК України новим складом).

Проте, варто констатувати кількісну динаміку зростання рейдерства протягом 2014-2020 років, та його значну поширеність у 2021 році. З огляду на це, необхідним та актуальним є продовження пошуку засобів протидії рейдерству, у тому числі кримінально-правових, які можуть працювати ефективно виключно у разі повноцінної наукової їх обґрунтованості.

При цьому, з огляду на комплексний характер цього явища, на сьогодні складно стверджувати про його єдине розуміння навіть серед науковців. Ситуація ускладнюється також відсутністю законодавчого визначення поняття рейдерства та застосуванням його у нормативно-правових актах в різних контекстах. Для прикладу, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 №1673¹ рейдерство вжито у контексті зловживань на ринку цінних паперів. Натомість, в указі Президента України від 19.03.2014

¹ Про стан фінансово-бюджетної дисципліни, заходи щодо посилення боротьби з корупцією та контролю за використанням державного майна і фінансових ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2006 № 1673. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1673-2006-%D0%BF#Text>

№313/2014² синонімічними до рейдерства визнано протиправні поглинання та захоплення суб'єктів господарювання, позбавленням їх права власності.

Таке різнотлумачення, в свою чергу, спричиняє складнощі в обрахуванні динаміки рейдерства, а також, що більш важливо, у формуванні адекватної державної політики протидії цьому явищу, у тому числі, кримінально-правової. Тому наразі завданням доктрини є вироблення єдиної концепції рейдерства, формулювання його поняття та ознак на сучасному етапі, пошук заходів протидії, з'ясування доцільності криміналізації діянь, які охоплюються цим поняттям, пошук шляхів вдосконалення кримінального законодавства, спрямованого на протидію рейдерству тощо. Враховуючи вищезазначене, з огляду на тему та поставлення завдання, дисертаційне дослідження В.О. Коломійчука характеризується високим рівнем актуальності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, комплексним аналізом законодавства та наукових праць, судової практики.

Дисертаційна робота Коломійчука В'ячеслава Олеговича характеризується системним підходом до предмета дослідження. Автором правильно сформульовано мету та завдання дисертаційного дослідження, що в свою чергу надало можливість максимально повно розкрити основний зміст дисертації та зробити висновки, яким притаманні всі ознаки наукової новизни.

Мета дисертаційного дослідження В.О. Коломійчука полягає у вирішенні конкретного наукового завдання щодо розробки питань кримінальної відповідальності за злочини, які охоплюються поняттям рейдерство, та формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність з метою протидії рейдерству.

Мета дослідження визначена його теоретико-прикладним характером та охоплює такі завдання: розкрити сутність рейдерства та дослідити соціальну зумовленість діянь, які охоплюються поняттям рейдерство; дослідити кримінальне законодавство зарубіжних країн щодо кримінально-правових заборон, за допомогою яких здійснюється протидія рейдерству; визначити об'єкт злочинів, які охоплюються поняттям рейдерство; проаналізувати об'єктивну сторону злочинів, які охоплюються поняттям рейдерство; охарактеризувати суб'єкт злочинів, які охоплюються поняттям рейдерство, та особу злочинця; визначити суб'єктивну сторону злочинів, які охоплюються

² Про посилення протидії рейдерству: Указ Президента України від 19.03.2014 №313/2014. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3132014-16451>

поняттям рейдерство; дослідити кримінально-правову політику протидії злочинам, які охоплюються поняттям рейдерство; проаналізувати практику призначення покарання та розробити пропозиції щодо вдосконалення закону про кримінальну відповідальність за злочини, які охоплюються поняттям рейдерство.

Обґрунтованість положень запропонованої до захисту дисертації підтверджується критичним аналізом різноманітних доктринальних джерел та судової практики, що дало можливість комплексно охопити питання кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 205-1, 206, 206-2 КК України.

При написанні роботи здобувач опрацював достатній (всього 281 джерело) масив юридичної літератури. У своїх міркуваннях В.О. Коломійчук спирався на надбання вітчизняної науки кримінального права та деякі зарубіжні публікації відповідної тематики, приписи нормативно-правових актів, які регулюють різні питання, пов'язані з господарською діяльністю в Україні та досвід зарубіжного законодавця.

Методологічну основу дослідження В.О. Коломійчука склали загальні і спеціальні методи, що розроблені правовою наукою і практикою. Зокрема, за допомогою діалектичного методу здійснено дослідження та обґрунтування основних понять, використаних у роботі. Логічний метод використано під час дослідження нормативно-правових актів, аналітичних матеріалів, концепцій та поглядів авторів з окремих питань, які входили до предмета дослідження. Застосування системного методу дало можливість окреслити порядок дослідження основних питань та структуру дисертації. Метод узагальнення використано для компіляції вже запропонованих представниками юридичних та економічних наук думок щодо визначення поняття рейдерства та з'ясування його сутнісних ознак. Статистичні методи збору та аналізу використано для узагальнення інформації Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України. Компаративістський метод використано для порівняння кримінального законодавства України з відповідними положеннями законодавства зарубіжних країн. З використанням догматичного методу та методу системного аналізу розглянуто об'єктивні та суб'єктивні ознаки злочинів, які охоплюються поняттям рейдерство, завдяки чому автором виявлено недоліки чинних редакцій кримінально-правових норм, узагальнено характеристики діючого законодавства. Метод контент-аналізу застосовано для аналізу судової практики та її імплементації у дисертаційне дослідження.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Отримані дисертантом під час проведення дослідження наукові результати значною

мірою заповнюють прогалини у висвітленні науково-теоретичних і практичних питань, пов'язаних із кримінальною відповідальністю за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 205-1, 206, 206-2 КК України.

Зазначене дає підстави для висновку про оригінальність, самостійність та наукову новизну проведеного дослідження.

Варто зауважити, що багато положень дисертації, які характеризуються науковою новизною, заслуговують на підтримку.

Слід погодитись із авторським розумінням концепції рейдерства (с. 43), дефініція якого охоплює не тільки встановлення контролю над юридичною особою (підхід розробників проекту нового КК України), а й протиправне заволодіння її майном проти волі власника або керівника такої особи (підходи науковців, які звужують рейдерство до кримінального правопорушення, передбаченого ст. 206-2 КК України). Врахування такого підходу дозволить переосмислити сутність рейдерства на сучасному етапі розвитку його форм.

Науково обґрунтованим є аналіз соціальної зумовленості криміналізації діянь, які охоплюються поняттям рейдерство. Так, слід погодитись із високим ступенем суспільної небезпеки таких діянь (с. 54-55); загрозливими масштабами їх поширеності та динаміки (с. 56); неефективністю протидії рейдерству іншими (не кримінально-правовими) заходами (с. 57-58); превалюванням позитивних наслідків криміналізації над негативними (с. 58-59).

Цікавим та обґрунтованим є звернення дисертанта до досвіду зарубіжного законодавця тих держав, у яких сутнісне розуміння рейдерства збігається з вітчизняним. Новим є відкриття досвіду кримінально-правової протидії рейдерству у Киргизстані з огляду на появу у їх кримінальному законодавстві у 2021 році статті з назвою "Рейдерство". До речі, вітчизняні науковці, зокрема Микола Іванович Хавронюк та Олександр Анатолійович Банчук, у свій час долучались до розробки проектів Кримінального кодексу, Кодексу про проступки, Кримінально-процесуального кодексу і Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Киргизстан. Виваженим є підхід необхідності врахування зарубіжного досвіду, зокрема і негативного, для формулювання вітчизняних кримінально-правових заборон.

На с. 142 дисертації здобувач обґрунтовано запропонував доповнити частину першу статті 96-3 КК України підпунктом 7 наступного змісту "вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із кримінальних правопорушень, передбачених ст. 205-1, 206 та 206-2 цього Кодексу" та занесення вказаних статей до переліку у пункті

другому примітки до статті 96-3 КК України. Вказана пропозиція базується на тезі, що вказані кримінальні правопорушення можуть вчинятись в інтересах юридичної особи, що безумовно може мати місце при вчинення рейдерства.

Схвально можна оцінити підхід В.О. Коломійчука щодо прагнення змінити редакції досліджуваних ним статей у сторону лаконічності. Для прикладу, оскільки вимога обмеження господарської діяльності у ст. 206 КК України за своїм змістом вже охоплює вимогу укласти угоду або не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права чи інтереси того, хто займається господарською діяльністю, виправданою є потреба у скороченні такої диспозиції (с. 126-127). Аналогічний коментар можна надати і до пропозиції відмови від використання у ст. 206 КК України звороту "обмеження доступу до них", оскільки обмеження доступу охоплюється обмеженням діяльності на ЄМК чи його частині (с. 129).

Позитивної оцінки заслуговує ретельність аналізу здобувача, який, окрім концептуальних пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства, висуває та аргументує зауваження до чинних редакцій досліджуваних ним статей. Зокрема, звернуто увагу на наступні недоліки:

- термінологічну неузгодженість між назвою статті 205-1 КК України ("підроблення документів") та диспозицією ("внесення в документи .. завідомо неправдивих відомостей") (с. 118-120). Слід визнати, що підроблення документів та внесення в них завідомо неправдивих відомостей співвідносяться між собою як ціле та частина, тому більш коректним було б змінити формулювання, вжите у диспозиції цієї статті, узгодивши його з назвою;

- помилковість розміщення звороту "за відсутності ознак вимагання" наприкінці диспозиції ст. 206 КК України (с. 129), оскільки очевидним є те, що ознаки вимагання можуть мати місце тільки у розрізі протидії законній господарській діяльності;

- неточність законодавця щодо використання у ст. 206-2 КК України "правочинів" у множині (с. 132-133). Дійсно, варто погодитись, що для кваліфікації діяння за цією статтею достатньо одного правочину;

- невиправдане різноманіття строку позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю - до 2 років у ч. 1 ст. 206-2, ч. 2 ст. 206-2 КК України; - до 3 років у ч. 2 ст. 205-1, ч. 1 ст. 206, ч. 3 ст. 206-2 КК України; до 4 років у ч. 2 ст. 206 КК України; від 3 до 5 років або без такого у ч. 3 ст. 206 КК України (с. 199). Доцільним є використання уніфікованого підходу у цьому питанні, особливо з огляду на те, що ст. 55 КК України

вичерпно регулює строк позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у випадку застосування цього виду покарання як додаткового.

Логічним та послідовним наслідком пошуку недоліків аналізованих у дисертаційному дослідженні статей та висловлення до них обґрунтованих зауважень, є пропозиція внесення змін до редакції ст. 205-1 КК України, а також уточнення диспозицій існуючих ст. ст. 206 та 206-2 КК України з подальшою їх консолідацією (об'єднанням) в одну статтю під назвою "Рейдерство" (с. 203). Видається актуальним та затребуваним акцепт такої пропозиції законодавцем задля ведення коректної оцінки динаміки явища рейдерства та його однакового розуміння правозастосувачами.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені висновки та рекомендації дисертації можуть використовуватися у:

науково-дослідній діяльності - для подальшого розроблення теоретичних та прикладних проблем кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст. 205-1, 206, 206-2 КК України, а також вдосконалення напрямів кримінально-правової політики протидії цим злочинам;

правотворчій діяльності - при удосконаленні норм кримінального законодавства;

правозастосовній діяльності - в діяльності судових і правоохоронних органів задля вирішення проблем кваліфікації злочинів, передбачених ст.ст. 205-1, 206, 206-2 КК України;

освітньому процесі - при викладанні навчальних курсів "Кримінальне право", "Порівняльне кримінальне право України та держав Європейського Союзу", "Порівняльне кримінальне право та процес", підготовці робочих програм, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначених дисциплін.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено: в освітній процес Хмельницького університету управління та права (Акт про реалізацію результатів наукових досліджень від 30 вересня 2022 року) та діяльність Слідчого управління Головного управління Національної поліції України в Київській області (Акт про впровадження в практичну діяльність від 14 жовтня 2022 року).

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Основні висновки та положення дисертаційної роботи відображено у 13 публікаціях, з яких 6 - у виданнях, включених до переліку наукових

фахових видань категорії "Б", затверджених МОН України, 7 - у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах.

Оцінка змісту дисертації. У цілому вдалими слід визначати структуру та зміст дисертаційного дослідження В.О. Коломійчука. Аналіз змісту опублікованої анотації підтверджує її відповідність основним положенням, що викладені у тексті дисертації. Анотацію та текст дисертації оформлено відповідно до вимог, встановлених МОН України.

З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності у повному обсязі.

Дисертація В.О. Коломійчука містить посилання на всі використані ним у тексті дослідженні джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, інших відомостей; автором дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну і достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики дослідження. У представлений до захисту дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, які могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного дослідження.

Усі сформульовані у дисертації положення, рекомендації та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях автора.

Спірні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове дисертаційне дослідження В.О. Коломійчука, вважаю за доцільне зауважити, що дисертація містить низку положень та рекомендацій, які відображають дискусійні позиції або суб'єктивне сприйняття їх здобувачем.

1. Дисертант пропонує розуміння переліку кримінальних правопорушень, за якими можуть кваліфікуватися дії рейдерів, на трьох рівнях - у вузькому (ст.ст. 206 та 206-2 КК України), широкому (ст.ст. 205-1, 206 та 206-2 КК України) та найбільш широкому розуміннях (ст.ст. 205-1, 206 та 206-2 КК України та ст.ст. 189, 197-1, 219, 223-1, 231, 257, 260, 296, 355, 356, 365-1, 366 КК України).

Автор зазначає, що "у вузькому значенні злочинами, які охоплюються поняттям рейдерство, є: 1) протидія законній господарській діяльності (ст. 206 КК України); 2) протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України). Вчинення вказаних злочинів завжди свідчить про вчинення рейдерства" (с. 54).

Що стосується ст. 205-1 КК України, надається коментар, що "попри очевидну "антирейдерську" спрямованість цієї статті, слід констатувати, що не кожне вчинення злочину, передбаченого цією статтею, є рейдерством" (ст.

54). Тобто, дисертант визнає (і такий висновок є коректним, що не кожне кримінальне правопорушення, передбачене ст. 205-1 КК України, є рейдерством).

Надалі наводиться методологічно ключова теза - "саме вказаним трьом кримінально-правовим нормам (які в подальшому також будуть іменуватись як "антирейдерські" статті КК України або "злочини, які охоплюються поняттям рейдерство") буде надаватись кримінально-правова характеристика у рамках цього дисертаційного дослідження" (ст. 54).

З огляду на вищевказане викликає питання доцільності такої розгорнутої кримінально-правової характеристики у вказаній дисертаційній роботі кримінального правопорушення, передбаченого ст. 205-1 КК України.

Можливо доречним було б, зупинитись на аналізі кримінальної відповідальності тільки за протидію законній господарській діяльності та протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, визнавши такі діяння рейдерством. Що стосується ст. 205-1 КК України, а також інших статей, зокрема, але не виключно 189, 197-1, 219, 223-1, 231, 257, 260, 296, 355, 356, 365-1, 366 КК України, то їх можна було б розглянути, досліджуючи суміжні склади кримінальних правопорушень.

Також варто звернути увагу на пропозицію об'єднання статей 206 та 206-2 КК України в одну статтю під назвою "Рейдерство". Знову ж таки, якщо автор вважає рейдерством тільки ці два кримінальні правопорушення, то з якою метою на початку дисертаційного дослідження робиться примітка, що автор буде розуміти під рейдерством три статті - зокрема і ст. 205-1 КК України. У цьому контексті, більш глибокого обґрунтування потребує "антирейдерська" спрямованість ст. 205-1 КК України.

2. Досліджуючи об'єктивну сторону підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб - підприємців, В.О. Коломійчук приходять до висновку про "доцільність звужити дію вказаної статті виключно до встановлення кримінальної відповідальності за умисне подання підроблених документів для проведення державної реєстрації юридичної особи або ФОП" (с. 123-124). У цьому контексті перш за все, варто наголосити на важливості використання сталої термінології при здійсненні кримінально-правових досліджень на дисертаційному рівні. Зокрема, занадто новаторським видається формулювання "звуження дії статті". Більше того, пропозиція автора фактично стосується декриміналізації такого діяння як "Внесення в документи, які відповідно до закону подаються для проведення державної реєстрації

юридичної особи або фізичної особи - підприємця, завідомо неправдивих відомостей".

Можливі зауваження, що пропонована редакції ст. 205-1 КК України не декриміналізує це діяння, оскільки продовжуватиме діяти ч. 1 ст. 358 КК України, є дискусійними. Це пов'язано з тим, що предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 358 КК України, є:

- "*офіційний* документ, який видається чи посвідчується підприємством, установою, організацією, громадянином-підприємцем, нотаріусом, державним реєстратором, суб'єктом державної реєстрації прав, особою, яка уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, державним виконавцем, приватним виконавцем, аудитором чи іншою особою, яка має право видавати чи посвідчувати такі документи, і який надає права або звільняє від обов'язків; офіційні печатки, штампи чи бланки" (ч. 1 ст. 358 КК України);

- "*офіційні* документи, які посвідчують певні факти, що мають юридичне значення або надають певні права чи звільняють від обов'язків; посвідчення, інші *офіційні* документи, що складені у визначеній законом формі та містять передбачені законом реквізити; офіційні печатки, штампи чи бланки" (ч. 2 ст. 358 КК України).

Натомість документи, які відповідно до закону подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи - підприємця можуть бути як офіційними, так і не мати такого статусу у розумінні примітки до ст. 358 КК України (наприклад, статут, підписаний одним засновником, для державної реєстрації створення юридичної особи).

Тож, у дисертаційному дослідженні де-факто пропонується декриміналізувати підроблення документів, які подаються для державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи - підприємця, але не є офіційними.

Відповідно, такій пропозиції повинно було передувати дослідження підстав для криміналізації, зокрема, але не виключно, ступінь суспільної небезпеки діяння; відносна поширеність діянь і їх типовість; динаміка діянь з урахуванням причин і умов, що їх породжують; відсутність можливих побічних явищ кримінально-правової заборони; наявність матеріальних ресурсів для реалізації кримінально-правового впливу; матеріальна і моральна шкода, що заподіюється діяннями тощо.

3. Досліджуючи предмет протиправного захоплення майна підприємств, установ, організацій дисертант справедливо констатує архаїчність

словосполучення (так званої тріади) "підприємства, установи, організації". Натомість В.О. Коломійчук у контексті ст. 206-2 КК України пропонує замінити його на "юридичні особи", таким чином стверджуючи, що потерпілими від цього кримінального правопорушення можуть бути всі юридичні особи (с. 109).

При цьому, доктрина сформулила дещо іншу пропозицію - використання словосполучення "суб'єкти господарювання" замість "підприємства, установи, організації" (підтримується, зокрема О.О. Дудоровим, І.М. Федуловою, С.С. Титаренком, В.С. Бахуринським, Є.В. Калмиковою). Опонуючи до такої пропозиції, В.О. Коломійчук зазначає, що потерпілими від рейдерства можуть бути не тільки суб'єкти господарювання. Така теза ілюструється тільки одним прикладом - повідомленням Луганської обласної прокуратури, що жертвою рейдерства став благодійний фонд.

Перш за все, слід зазначити, що одного прикладу, який, між іншим, не можна вважати остаточним фактом рейдерства, недостатньо для обґрунтування того, що благодійні фонди можуть становити інтерес для рейдерів. З іншої сторони, до юридичних осіб також належать юридичні особи публічного права, і цікаво було б з'ясувати думку дисертанта чи відомі йому приклади рейдерства таких осіб та чи охоплює підтримувана ним концепція рейдерства такі діяння, вчинені саме щодо юридичних осіб публічного права. Дисертаційне дослідження наразі на такі питання відповідей не містить, що дозволяє наполягати на необхідності кращого обґрунтування цієї пропозиції або виборі іншої (можливо, доречним було б розглядати як потерпілих від рейдерства виключно юридичних осіб приватного права).

4. Окрім всього іншого, слід зауважити про відсутність такої складової емпіричної бази як опитування працівників правоохоронних органів. Вважаю, що з'ясування думки осіб, які безпосередньо здійснюють первинну кримінально-правову оцінку дій так званих "рейдерів" позитивно доповнило б обґрунтування автора щодо теоретичних та правозастосовних проблем, які досліджуються у дисертації.

Водночас, висловлені зауваження не впливають на концептуальні положення дисертації Коломійчука Вячеслава Олеговича, оскільки у свої більшості стосуються дискусійних проблем, не применшують належного рівня проведеного дослідження і не впливають на позитивну оцінку роботи та на її наукову новизну і практичну цінність.

Загальний висновок. Враховуючи викладене, можна зробити висновок про те, що дисертаційна робота Коломійчука В'ячеслава Олеговича на тему: "Правові засади кримінальної відповідальності та протидії рейдерству в Україні", відповідає галузі знань 08 "Право" спеціальності 081 "Право" та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44.

Коломійчук В'ячеслав Олегович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 "Право".

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного, господарського
та екологічного права
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Ю.О. Легеза

Підпис Ю.О. Легези засвідчую:
вчений секретар Вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»

Т.М. Калюжна